

PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' MUSICAL ABILITIES

Rixsiboyev Oybek Alisherovich

Guldu is A 2nd Year Master's Student in Pedagogy and Psychology

ANOTHERATION

Comprehensive development of students' musical abilities is one of the main tasks of modern education in music schools. Mastering instrumental music provides children with a range of new knowledge and skills, helping them develop a performance initiative related to the active formation of musical abilities. The child comes to the first music lesson with a twinkle in his eye, expecting a miracle in the world of new sounds for himself and, most importantly, a desire to take them out with his own hands. How we destroy these children's pleasures is up to us, the teachers.

Keywords: Music, development, psychological ability.

INTRODUCTION

Afsuski, bizning kundalik hayotimiz, o'rganish tartibi bolani o'z qiziqishlaridan ajralgan boshqa dunyoga olib boradi. Uning oldiga tushunarsiz talablar qo'yiladi: to'g'ri o'tirish, qo'llarini to'g'ri ushlab turish, kalitni o'zingiz xohlaganingiz bilan emas, balki yozilgan barmoq bilan oling. Ko'pgina talablarimiz bolani tashabbuskorlikdan mahrum qiladi, shu bilan birga mehnat majburiyati cholg'u chalish quvonchiga zid bo'lmasligi kerak. Amalda, ba'zida faqat musiqiy qobiliyatlarning mavjudligi bilan izohlash qiyin bo'lgan hodisalar bilan shug'ullanish kerak. Bu erda musiqa maktabida o'qishning psixologik omillarini hisobga olish kerak, shunda qiziqish uchqunlari doimo bolaning ko'zida qoladi.

Ushbu uslubiy ma'ruzaning maqsadi o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ta'limning psixologik omillarining rolini ko'rsatishdan iborat. Ushbu yo'nalishdagi tajribani umumlashtirish tahliliy yondashuvni talab qiladigan bir qator fikrlarni aniqladi. Xabarning vazifalari o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish, o'qituvchi shaxsining ahamiyatini ko'rsatish, o'quvchi shaxsiyatining psixologik fazilatlarini xususiyatlarini tavsiflash va uning shaxsiyatining ko'p qirrali tarbiyasiga psixologik omillarning ta'sirini asoslashdan iborat. Muallif ushbu masalaning ahamiyatini musiqa pedagogikasining zamonaviy talablari asosida asoslashga harakat qilgan - bu ko'tarilgan muammoning dolzarbligi. Psixologik omillarni bilish musiqa maktabida fortepiano o'qitishda ushbu jihatni yuqori saviyada olib borish uchun ishonchli poydevor yaratishga qaratilgan.

Mavzu taqdimotini tezisdan boshlash mumkin: "Talaba ruhiyatiga to'g'ri ta'sir qilish o'quv jarayoniga foydali ta'sir ko'rsatadi, o'rganishni qiziqarli, oson va samaraliroq qiladi". Albatta, yaxshi tayyorgarlik ko'rmagan o'quvchi o'qituvchi aqliy sifatlarini safarbar eta olsa ham yaxshi natijalarga erisha olmaydi. Bolaning to'g'ri tavsifi G. Tsypin tomonidan berilgan, u bolaning "kichik kattalar emas, balki psixologik jihatdan o'ziga xos mavjudot" ekanligini aytdi.

Shaxsiy rivojlanishni davr kontekstidan tashqarida ko'rib chiqish mumkin emas va hayot ritmining o'zi hozir boshqacha. Zamonaviy bolaning nevropsik tashkiloti 19-asrda yoki hatto 60-70-yillardagi tengdoshlaridan farq qiladi. XX asr. Jamiyatning ijtimoiy tuzilishida o'zgarishlar ro'y berdi, yosh avlodning musiqiy didiga qaytadan baho berildi. O'qituvchi yangi

tendentsiyalardan xabardor bo'lishi va nafaqat klassika, balki zamonaviy musiqa asosida ham umumiy til topishga harakat qilishi kerak. Zamonaviy bolalar psixologiyasini bilish ularning badiiy didini tarbiyalash va ularning ma'naviy dunyosiga ijobiy hissiy ta'sir ko'rsatish uchun asos bo'ladi.

Musiqa ta'limidagi zamonaviy jarayon bolaning shaxsiyatiga, uni tarbiyalash, o'rganish va musiqa bilan muloqot qilish jarayonida rivojlanishiga qaratilgan. Agar ilgari o'qituvchi avtoritar pozitsiyani egallagan bo'lsa: "men aytganidek qilishing kerak", endi ustuvorliklar o'zgardi. Zamonaviy sharoitda bolaning shaxsiyatini rivojlantirish yo'lida ta'lim - tarbiyani insonparvarlashtirish muammosi birinchi o'rinda turadi. Badiiy o'qitish jarayoni shunday kechishi kerakki, o'quvchida bilim va kasbiy mahorat bilan birga ijodkorlik fazilatlarini ham shakllantirilsin. O'qituvchi nafaqat an'anaviy usullarga xos bo'lgan klassik bilim va tajribani uzatish haqida g'amxo'rlik qilishi, balki ijodiy texnika arsenaliga ega bo'lgan bolalarning individual fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion usullarni qo'llashi kerak.

Kundalik ishda biz turli toifadagi talabalar bilan duch kelamiz, shuning uchun biz qulay yosh sharoitlarini hisobga olishimiz va tayanishimiz kerak. Oxirgi yillardagi ilmiy kashfiyotlar shuni tasdiqlaydiki, barcha odamlar badiiy va xayoliy fikrlash uchun mas'ul bo'lgan o'ng yarim sharning ishining ustunligi bilan tug'iladi va bu imtiyoz hissiy idrok va sezgi 10-13 yoshgacha saqlanib qoladi. hissiy sohaning etarli darajada yuklanmaganligi sababli zerikarli, bu oxir-oqibatda bolaning ijodkorligining pasayishiga olib keladi.

Yosh bolalarda vosita qobiliyatlari mavjud va ular harakatga muhtoj. Ishlash texnikasini tushuntirish bolalarning fikrlash darajasiga va ularning jismoniy rivojlanishiga mos kelishi kerak. Ularni o'rganish jarayoni materialni o'zlashtirish darajasiga va murakkablikning bosqichma-bosqich o'sishiga qarab qurilishi kerak. O'qituvchi 5-7 yoshli bolalar uzoq vaqt davomida diqqatni jamlay olmasligini va ularning xotirasi o'ziga xosligini yodda tutishi kerak: asosiy qismini ishlab chiqarish bo'lmagan holda egallaydi.

Repertuarni tanlash asosan talabaning asabiy tashkilotining tabiati bilan belgilanadi. Odatiy xato - bu o'quvchini uning imkoniyatlarini hisobga olmasdan, tezlashtirilgan sur'atda "harakat qilish" tendentsiyasi, bu psixologik jarohatlarga olib kelishi mumkin. Psixologiyada "vaqt omili" atamasi mavjud - hech qanday holatda jarayonni majburlamang, agar u murakkabroq ishlarni bajarishga tayyor bo'lmasa, bolaning ruhiyatini buzmay. Bolalar tabiatidagi inhibitsiya, balg'amni engish uchun faol harakatlar bilan o'ynash muhim bo'ladi. Impulsivligi yuqori bo'lgan talabalar uchun mulohazakorlik va bajarilayotgan ishni tinglash qobiliyatini rivojlantirish uchun tafakkur o'yinlari tavsiya etilishi mumkin.

Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish nafaqat qiziqarli material, balki o'qituvchining bolaning potentsial ijodiy qobiliyatiga ishonchi bilan ham rag'batlantiriladi. Mehribonlik va hamdardlik, shaxsga hurmat muhitida talaba har qanday vazifani osongina idrok etadi. O'qituvchi o'quvchining o'z kuchiga bo'lgan ishonchini saqlab qolishni unutmasligi kerak.

O'quv jarayoniga yangi yondashuv bilan shuni esda tutish kerakki, undagi markaziy shaxs musiqa emas, balki talabadir, chunki uning qadriyatlarini uzoq vaqtdan beri aniqlangan. Agar biz ushbu belgilarni o'zgartirsak, unda bir xillik paydo bo'ladi va talabaning shaxsiyati bizning ko'rish sohamizdan tashqarida bo'ladi. Keyin esa maqsad – "Musiqa orqali o'quvchi shaxsini barkamol rivojlantirish" chetda qoladi. Bu an'anaviy pedagogikada sodir bo'ldi, bu avtoritar

o'qitish usulining oqibati edi. O'qituvchining asosiy, mohir va bilimdon maqomi shubha ostiga olinmadi. O'z-o'ziga ishonch va ijodkorlikni saqlaydigan o'qituvchi va talaba muloqotining pozitsiyasi yanada samaralidir.

O'qituvchi esda tutishi kerakki, o'quv jarayoni yo'naltirilgan sub'ekt boladir. Pianino chalishni o'rganishning boshida bizning oldimizda hali shakllanmagan shaxsiyat bor. O'qituvchining vazifasi bolaning barcha tug'ma qobiliyatlarini rivojlantirish uchun maqbul sharoitlarni yaratishdir. Ushbu jarayonning yakuniy maqsadi har qanday faoliyat sohasida o'zini namoyon qila oladigan ijodiy shaxsni tarbiyalash bo'lishi kerak.

Pianino chalishni o'rganishda talabaning shaxsiy fazilatlarini qanday? Bularga quyidagilar kiradi: iroda, diqqat, mustaqillik va tanqidiy fikrlash, maqsad yoki vazifaga erishishda aniqlik, tizimli ish. Bu fazilatlar zarur ko'nikmalarning tizimli rivojlanishini rag'batlantiradi.

Irodani rivojlantirishning zaruriy sharti - bu faoliyatga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradigan qiziqishdir. Bunga darsni boyituvchi turli usullar orqali erishiladi, bunda o'quvchi o'zini sodir bo'layotgan voqeaning sherigi sifatida his qiladi va ijodkorlik quvonchini his qiladi, bu esa uning irodasiga foydali ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi mehnat qobiliyatini singdirishga e'tibor berishi kerak. Darhaqiqat, asbobda bir soat vaqt sarflash uchun siz o'zingizga kuch sarflashingiz kerak. Bola kompyuterda o'tirish yoki sevimli seriallarini tomosha qilish vasvasasiga qarshi turishi kerak. Undan voz kechish ma'lum iroda kuchini talab qiladi.

Harakat qilish buyrug'iga aylanadigan asosiy motiv - bu harakat maqsadining aniq, aniq va aniq g'oyasi. Bolalikda faqat yaqin va haqiqiy maqsadlar aniq, shuning uchun bu maqsadga erishish vositalarini to'g'ri ko'rsatish kerak. O'rta maktabda sizga maktab kunini taqsimlashda yordam kerak bo'ladi, siz kunning vaqtini belgilashingiz mumkin va keyin u qimmatbaho daqiqalarni qayerda yo'qotganini birgalikda aniqlashingiz mumkin.

Diqqat pianino chalishni o'rganishning navbatdagi muhim omilidir. Bolalarda diqqatni jamlash qobiliyati yoshga bog'liq. Birinchi qadamlardan boshlab bolani diqqatini to'g'ri taqsimlashga o'rgatish muhimdir. Samarali bolalar yaxshi ishlaydi va samarali ishlaydi. Bolalarning shunday turlari borki, materialni tezda o'zlashtiradi, lekin xuddi shunday tez charchaydi, boshqalari ishda sustlikni, boshqalari esa - ham sekin, ham ehtiyotsizlikni ko'rsatadi. O'qituvchi individual yondashuvni izlashi kerak: ba'zilar ehtiyotkorlik va batafsil ishlashga odatlangan bo'lishi kerak, boshqalari esa mustaqil va faol bo'lishga undashlari kerak.

Pianino chalishni o'rganish o'quvchilarning asab tizimiga ko'tarilgan yukni o'z ichiga oladi. Yoddan o'ynash, mashq qilish, kontsertlarda chiqish kuch va zo'riqishni talab qiladi, o'quvchilarni asabiy taranglikka duchor qiladi, bu o'ynash quvonchi, asbobda o'zini namoyon qilish imkoniyati bilan qoplanishi kerak.

Mustaqil fikrlash bolalarni o'qitishning yana bir muhim tarkibiy qismidir. Bola o'z qo'li bilan biror narsa yasasa, u o'z ishining natijasini darhol ko'radi. Musiqa maktabida u natijalar uzoq muddatli oqibatlarga olib kelishi bilan duch keladi: u asarni o'rganmaguncha va, ehtimol, u bilan kontsertda yoki tanlovda, ya'ni bu erda mehnat mavzusini o'rganmaguncha. uning mavhum konturi bor. Shu sabablarga ko'ra bolani mustaqil fikrlashga olib borish kerak. Odatda, talaba qanchalik qobiliyatli bo'lsa, uning musiqaga bo'lgan ishtiyoqi shunchalik aniq namoyon bo'ladi. Qobiliyati past bo'lgan o'quvchilarning musiqaga munosabatini shakllantirishga yordam berish kerak. Buning uchun b.ga qulay sharoit yaratish muhimdir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Rose D. Measuring the impact of musical learning on cognitive, behavioural and socio-emotional wellbeing development in children / D. Rose, A. Jones Bartoli, P. Heaton // *Psychology of Music*. – 2019. – №47 (2). – P. 284–303.
2. Hargreaves D.J. Musical imagination: Perception and production, beauty and creativity / D.J. Hargreaves // *Psychology of Music*. – 2012. – №40 (5). – P. 539–557.